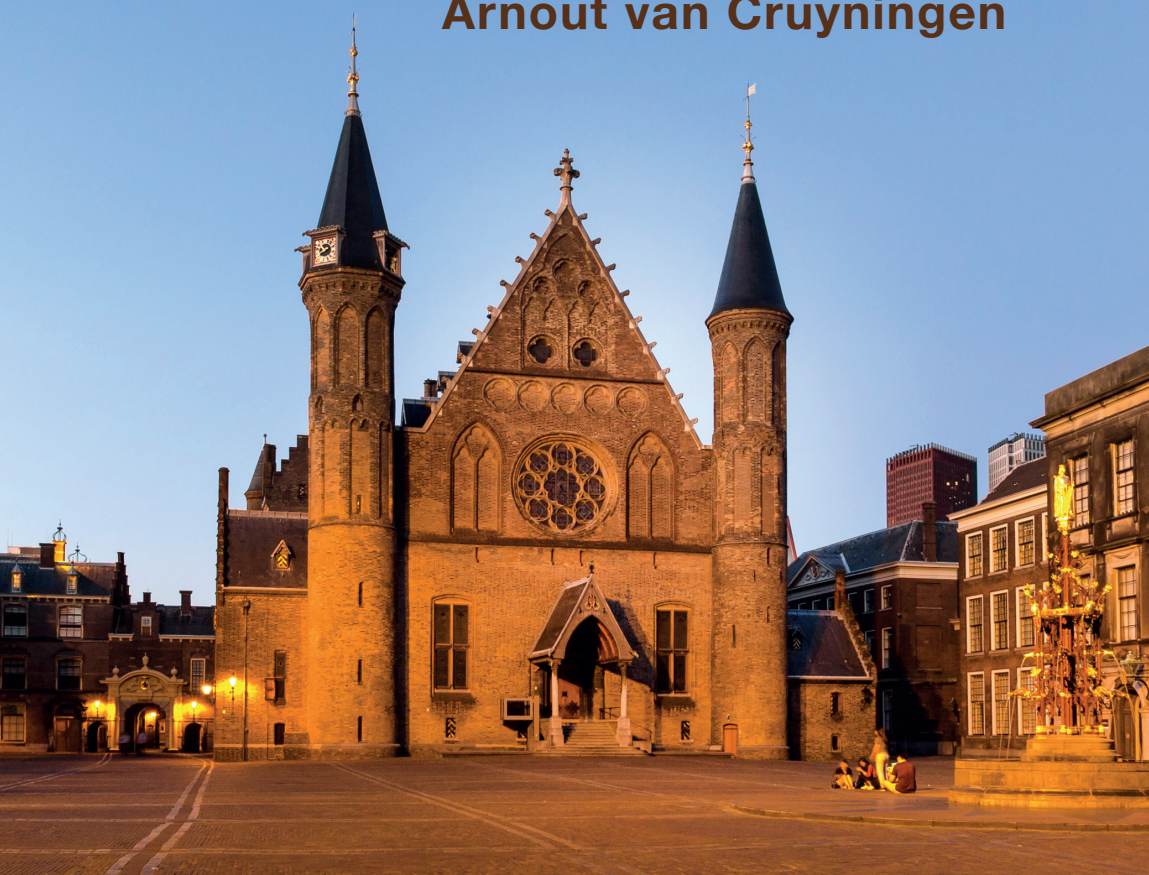

Het Huis van Thorbecke

DE GESCHIEDENIS VAN
DE PARLEMENTAIRE
DEMOCRATIE

Arnout van Cruyningen

Republiek der Verenigde Nederlanden

Na het overlijden van de hertog van Anjou in 1584 ontbrak een landsheer in de gewesten die de banden met Filips II hadden verbroken. De moord op Willem van Oranje kort na het overlijden van Anjou voorkwam dat prins Willem werd bekleed met de erfelijke, soevereine positie van graaf van Holland. Hoewel de Staten-Generaal vrijwel onmiddellijk na de dood van Oranje bijeenkwamen en er geen twijfel over lieten bestaan dat zij de strijd tegen de Spaanse tirannie zouden voortzetten, meenden zij niet zonder een nieuwe landsheer te kunnen. In 1579 was al helder vastgesteld dat het niet goed mogelijk leek de Nederlanden zonder een ‘hoofd en superintendant’ te regeren. Er moest in 1584 dus een nieuw hoofd en opperste toezichthouder worden gevonden, maar de kandidaten voor die post stonden niet te dringen. Hoeveel moeite ze soms ook met koning Filips II hadden, gruwden buitenlandse vorsten doorgaans van een opstand tegen een wet-tige heerser. Voor de tussenperiode waarin het land zonder landsheer zat, werd een nieuwe Raad van State belast met ‘regering en gouvernement van de Verenigde Nederlanden’. Als eerste raad (voorzitter) van dit centrale bestuurscollege trad de jonge tweede zoon van de vermoorde prins van Oranje op, Maurits van Nassau. Diens oudere broer Filips Willem bevond zich namelijk nog steeds in Spaanse gevangenschap.

Graaf van Leicester

Zowel de Franse koning Hendrik III als de Engelse koningin Elizabeth I weigerde de aangeboden soevereiniteit over de Nederlanden te aanvaarden. Elizabeth was echter wel bereid militaire steun te verlenen en stuurde haar vertrouweling Robert Dudley, graaf van Leicester, met een expeditieleger naar het continent. Leicester fungeerde als landvoogd en vestigde zich in Utrecht. Hij was overgegaan tot het calvinisme en vertegenwoordigde hierbinnen de strenge richting. Opmerkelijk genoeg beriep Leicester zich op de steun van het volk en niet op die van de leden van de Statenvergaderingen.

Sir Thomas Wilkes, een Engels staatsman die de graaf van Leicester terzijde stond in de Nederlanden, publiceerdde een 'Remonstrantie', waarin hij tegenover de Staten van Holland betoogde: 'Bij gebreke van een wettige vorst behoort de soevereiniteit of opperste hoogheid toe aan de gemeenschap (*'de gemeente'*), en niet aan u, mijne heren, die niet anders bent dan dienaren, ministers en gedeputeerden van die gemeenschap.'¹ De Staten van Holland lieten Wilkes' Remonstrantie beantwoorden door de Goudse pensionaris François Vranck. Diens 'Deductie' kreeg de vorm van een historische puntsgewijze verhandeling die moest aantonen dat de soevereiniteit in deze streken al sinds onheuglijke tijden berustte bij de edelen, ridderschap en vroedschappen, vertegenwoordigd in de Staten. Dezen hadden steeds gewaakt voor een goede gang van zaken, de rechten en vrijheden verdedigd, en de soevereiniteit toevertrouwd aan de vorst. De 'Deductie' onderstreepte dat de Staten – waarbij niet gedacht moest worden aan particuliere personen maar aan wat en wie zij representeerden – nu niet minder soeverein waren dan 'voorgaande vorsten'. Met andere woorden: de Staten van Holland waren op basis van hun historische positie en rechten in de plaats getreden van de vroegere graven. Het woord 'republiek' kwam niet voor in het stuk en de 'Deductie' sloot niet uit dat de soevereiniteit wederom aan een vorst zou worden toevertrouwd. Dit document verwierf echter de status van een beginselverklaring in de latere Republiek der Verenigde Nederlanden.² Het principe dat de soevereiniteit bij de gewestelijke Staten berustte, leek op den duur boven alle twijfel verheven.

Verenigde Provinciën

Nadat in 1587 de soevereiniteit nog eens vergeefs aan koningin Elizabeth I was aangeboden en de graaf van Leicester was vertrokken, liet men het idee van de opdracht van het oppergezag aan een buitenlandse machthebber voorgoed varen. De 'Republiek der Verenigde Nederlanden' werd echter niet afgekondigd of uitgeroepen. Haar staatsinrichting werd niet uitgedacht. Zij ontstond tegen wil en dank en week sterk af van wat in het Europa van die dagen gangbaar was.

Met de aanvaarding van een republikeinse vorm van regering begon de macht definitief te verschuiven van de Raad van State naar de Staten-Generaal. Niet alleen kregen de Staten-Generaal een vaste vergaderruimte op het Binnenhof in Den Haag, maar hun taken en bevoegdheden werden ook duidelijker omschreven. Sinds 24 juni 1593 vormden zij een permanent college, dat dagelijks vergaderde. In de jaren 1588-1598 kregen de Staten-Generaal de vorm die zij tot de val van de Republiek zouden behouden. Zij verwierven geen soevereine rechten maar moesten wel de gemeen-

Gezicht op het Binnenhof te Den Haag. Gravure, achttiende eeuw. (Rijksmuseum, Amsterdam)

schappelijke belangen van de Verenigde Provinciën behartigen. Die benaming ‘Verenigde Provinciën’ benadrukte dat het hier om een statenbond van soevereine gewesten ging. Sinds 1594 waren dat er zeven: Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Groningen. Deze volgorde lag voortaan officieel vast.

Johan van Oldenbarnevelt en Hugo de Groot traden vooral tijdens de binnenlandse twisten na sluiting van het Twaalfjarig Bestand op als voorvechters van de gewestelijke soevereiniteit. Bij hun verhoren na hun arrestatie op last van de Staten-Generaal in 1618 gaven ze duidelijk aan wie ze uitsluitend als hun soeverein erkenden. De Hollandse landsadvocaat

Van Oldenbarnevelt achtte zich geen ambtsdrager van de Staten-Generaal maar een ‘vazal’ van de Staten van Holland en West-Friesland, ‘een vrije staat met volledig gezag en soevereiniteit, die zowel in zaken van politiek, godsdienst en justitie als in andere aangelegenheden geen superieur erkent dan alleen God Almachtig’.³ Eerder, in 1607, had Van Oldenbarnevelt al geschreven: ‘De Verenigde Nederlanden zijn niet één Republiek, maar zeven verschillende Provinciën, met elk haar eigen regeringsvorm, die niets met elkaar gemeen hebben dan alleen wat bij contract tot gemeenschappelijke defensie is beloofd’.⁴ In gevangenschap op Slot Loevestein schreef Hugo de Groot dat hij de Staten-Generaal hield voor ‘een Vergadering van Bondgenoten, die alleen soevereiniteit uitoefent in de punten die bij de Unie en in de praktijk daarvan aan deze Vergadering zijn overgedragen’. In de *Verantwoordingh* die De Groot kort na zijn ontsnapping uit Loevestein publiceerde, begrensde hij de bevoegdheden van de Staten-Generaal nader. Zij waren slechts bevoegd in datgene wat op de gemeenschappelijke verdediging betrekking had, wat in de Unie van Utrecht was vastgelegd, of door nadere overeenkomst was overgedragen. In al het andere, in het bijzonder rechterlijke zaken en godsdienst, waren de gewestelijke Staten soeverein. Hij was van oordeel dat die gewestelijke soevereiniteit in alle opzichten onaanastbaar moest zijn. Als daar een deel van werd weggenomen, viel het fundament weg en dreigde ineenstorting van de gehele staat.⁵ In de ogen van De Groot was een gewest een land zoals ook Frankrijk een land was. De Staten van Holland dienden zich dan ook met hand en tand te verzetten als de Staten-Generaal wilden ingrijpen in zaken die volgens hem uitsluitend tot de competentie van de gewestelijke Staten behoorden. De Groot betoogde ook dat het ene gewest niet gebonden was aan de wil van een ander gewest. De Unie was louter een bondgenootschap.⁶ Ook Johan de Witt benadrukte later dat men in plaats van over de Republiek der Verenigde Nederlanden beter over de Verenigde Republieken der Nederlanden kon spreken. Deze opvatting klonk ook door in een (omstreden) regeling van het gebed voor de overheid dat de Staten van Holland onder leiding van De Witt in maart 1663 voorschreven aan de predikanten in het gewest. De predikanten baden doorgaans als eerste voor de Staten-Generaal, maar dat zou bij eenvoudige lieden een verkeerde indruk kunnen wekken. Niet de Staten-Generaal dienden als eerste te worden genoemd, maar de Staten van Holland, ‘als onze wettige Hoge Overheid’, daarna ook de Staten van de andere gewesten (als bondgenoten) en de gedeputeerden ter vergadering van de heren Staten-Generaal en in de Raad van State.⁷ In een toelichting werd gesteld dat de Staten ‘de ontwijfelbare soeverein, en, naast God, de enige Hoge Overheid’ van ‘deze onze provincie’ waren. Vrijwel onmid-

dellijk werd duidelijk dat veel predikanten zich niet aan de voorgeschreven tekst hielden. De Staten lieten daarop weten dat de tekst niet letterlijk hoefde te worden gevolgd, als de predikanten zich maar onthielden van bewoordingen die de indruk konden wekken ‘alsof de Staten-Generaal, of de Generaliteitscolleges de Regering van deze Provincie vormden of daarin participeerden’.⁸ Op protesten van andere gewesten reageerden de Hollandse Staten met een door hun raadpensionaris De Witt opgestelde rondzendbrief waarin hij nog eens duidelijk uiteenzette wat hij onder de Staten-Generaal verstond. Ze verdienden alle achting en de Staten van Holland eerbiedigden de protocollaire voorrang van de ‘Hoog Mogende Heren’. Maar men moest de goede ingezetenen niet in de dwaling laten om de Staten-Generaal te beschouwen als overheid van de gewestelijke Staten, ‘alsof haar het recht en de macht toebehoorde om ons te gebieden en te verbieden’.⁹

Van 18 januari tot 21 augustus 1651 vond in Den Haag een bijzondere vergadering van de Staten-Generaal (met een groter aantal deelnemers) plaats onder voorzitterschap van Jacob Cats. Op deze ‘Grote Vergadering’ werd zonder ruggespraak beraadslaagd over de godsdienst, de krijgsmacht en de Unie, naar aanleiding van de in 1648 gesloten Vrede van Münster en het sinds 1650 in veel gewesten vacante stadhouderschap. Ingrijpende besluiten leverden de moeizame discussies niet op. Een tweede Grote Vergadering werd van 28 november 1716 tot 14 september 1717 gehouden in Den Haag op verzoek van de Staten van Overijssel. Dezelfde punten als in 1651 werden besproken (Unie, Religie en Militie) en wederom ging de vergadering zonder noemenswaardige resultaten uiteen.

Staten-Generaal

Ieder gewest was lid van de Staten-Generaal en beschikte – ongeacht het aantal afgevaardigden ter vergadering – over één stem, die volgens de officiële volgorde werd uitgebracht. De voorrang van Gelderland was te danken aan het feit dat dit het enige hertogdom in het gezelschap was. Het dominante gewest was echter Holland. Dat de vergaderingen van ‘Hare Hoog Mogenden’ op het Binnenhof plaatsvonden, was uiterst voordelig voor deze rijkste provincie. De Staten van Holland vergaderden immers ook op het Binnenhof, en de beslissingen die zij namen waren ook voor de Staten-Generaal van vitaal belang. Het ‘landschap’ Drenthe behoorde wel tot de Unie, maar was geen stemhebbend lid van de Staten-Generaal. Alle gebieden die later aan de Republiek toevielen, werden anders behandeld dan de zeven soevereine gewesten en kregen de (ondergeschikte) status van ‘Generaliteitslanden’. Dat hing ook samen met het gebrek aan enthous

Vergadering van de Staten-Generaal. Ets van anonieme kunstenaar, 1639. (Rijksmuseum, Amsterdam)

siasme bij de reeds aangesloten gewesten voor een vermeerdering van het aantal stemhebbende leden in de Staten-Generaal. Het was al ingewikkeld genoeg. Artikel 9 van de Unie van Utrecht schreef voor dat er bij besluiten over oorlog, vrede, bestand en contributie eenparigheid van stemmen moest zijn.

Bovendien gold het systeem van ruggespraak; er moest vaak worden overlegd met de 'lastgever', de Staten. Over sommige aangelegenheden gingen afgevaardigden echter 'in de wandelgangen', dat wil zeggen: buiten de reguliere vergadering van de Staten-Generaal, op zoek naar overeenstemming en probeerden zij door 'persuasie' besluiten te krijgen zonder ruggespraak met de gewestelijke Staten. Maar al met al werkte de ruggespraak en de vaak vereiste eenparigheid van stemmen een grote besluitvaardigheid niet in de hand. Ook het wekelijks roulerende voorzitterschap van de Staten-Generaal kon belemmerend werken. Een vaste voorzitter zou echter te veel macht kunnen vergaren en dat wilde men voorkomen; bovendien kwam zo iedere week een andere provincie aan de beurt. De Staten-Generaal waren bevoegd op enkele terreinen die de hele Unie aangingen. Een van die terreinen was de buitenlandse politiek. De Staten-Generaal beslisten over oorlog en vrede, en sloten bondgenootschappen. In ceremonieel opzicht fungeerden zij als het hoogste gezagsorgaan; zij benoemden gezanten bij buitenlandse hoven, en gezanten van buitenlandse mogendheden werden bij de Staten-Generaal geaccrediteerd. Buitenlandse gezanten werden met enig ceremonieel in de vergadering ontvangen en konden de Staten-Generaal op verzoek ook toespreken. Daarnaast beslisten de Staten-Generaal over de omvang van het leger en hadden zij het oppertoezicht over de vloot en het leger. Voorts stelden zij de quote van elk gewest vast (het bedrag dat een gewest moest bijdragen ten behoeve van de Generaliteit) en hielden zij toezicht op de uitgaven ten behoeve van de Unie. De Staten-Generaal zagen eveneens toe op de Rekenkamer en Muntkamer van de Generaliteit, en op de jaarlijkse begroting van de Unie. De gebieden die na 1594 op de vijand werden veroverd, de Generaliteitslanden, vielen onder het oppergezag van de Staten-Generaal. Bij de Staten-Generaal berustte ook het oppertoezicht over handelscompagnieën als de Verenigde Oost-Indische Compagnie en de West-Indische Compagnie.

In de visie van de politieke elite, de regenten, was de Republiek der Verenigde Nederlanden, meestal dus aangeduid als 'de Verenigde Provinciën', geen monarchie maar ook geen democratie. De regenten bewaakten hun macht niet alleen tegenover de Oranjes, die het vacuüm dat na de verlaten van de koninklijke landheer was ontstaan gedeeltelijk opvulden, maar ook tegenover het volk. Dat volk achtten zij niet in staat zichzelf te regeren.

De onredelijke massa moest zich stilhouden en het bestuur met een gerust hart overlaten aan hen die daartoe bevoegd en gekwalificeerd waren: de aanzienlijken en rijken, de regenten. In hun ogen was de Republiek een aristocratie.

Griffier

De enige vaste functie die speciaal voor de Staten-Generaal werd gecreëerd, was die van griffier. De griffier woonde alle vergaderingen bij en stelde de besluiten ('resoluties') op schrift. Hij verzorgde ook de correspondentie en had toegang tot alle commissievergaderingen. Hoewel de griffier geen stemrecht bezat in de gewone vergadering van de Staten-Generaal, kon hij grote invloed uitoefenen. Griffier Jan van Asseliers stelde in 1581 het Plakkaat van Verlatinghe op. Een van zijn opvolgers, de in Antwerpen geboren Cornelis Aerssens, werd op 10 augustus 1584 benoemd tot griffier van de Staten-Generaal. Op 28 september 1584 werd hij als zodanig beëdigd. Als griffier was Cornelis Aerssens betrokken bij alle belangrijke staatszaken. Hij nam ook deel aan de onderhandelingen over het Twaalfjarig Bestand en stelde zich met kracht teweer tegen beschuldigingen van omkoping door de vijand. Hij werkte aanvankelijk goed samen met landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt, maar behoorde later tot diens tegenstanders.

Portret van Cornelis Aerssens (of: van Aerssen) (1543-1627), griffier van de Staten-Generaal. Gravure Jacob Houbraken naar tekening van Aert Schouman, 1753. (Rijksmuseum, Amsterdam)

In verband met zijn hoge leeftijd werd hij sinds 1621 bijgestaan door Johan van Goch, en in 1623 verzocht Aerssens om ontslag, waarna Van Goch hem definitief opvolgde. Formeel bleef Aerssens echter griffier tot zijn overlijden op 22 maart 1627. De Gelderlander dr. Johan van Goch vervulde de functie ongeveer vijf jaar lang tot algemene tevredenheid. In 1628 verruilde hij echter het griffierschap voor de eveneens zeer invloedrijke positie van thesaurier-generaal der Unie, een soort ‘minister van Financiën’ van de Republiek. Als opvolger van Johan van Goch werd op 27 april 1628 de Rotterdammer Cornelis Musch benoemd, de zoon van een koopman. Hij was een aanhanger van de prinsen van Oranje en steunde hun politiek. Vooral bij de onstuimige jonge stadhouder Willem II stond Musch in de gunst. De zogeheten ‘Deductie’ waarin de houding van de prins in diens conflict met de Staten van Holland werd verdedigd, vloeide grotendeels uit de pen van Musch. Tegenover bestuurlijke kwaliteiten en een grote ijver stonden minder gunstige karaktertrekken. Cornelis Musch was een felle, verwaande man, die niet terugdeinsde voor vals spel. Hij hield zich bezig met spiritisme en fungeerde zelf als medium. Maar zijn grootste zwakheid vormde ongetwijfeld zijn hebzucht. Voor geld viel er veel bij hem gedaan te krijgen. Met de sommen geld die buitenlandse mogendheden hem betaalden

Portret van mr. François Fagel (1659-1746), griffier van de Staten-Generaal. Gravure Jacob Houbraken, circa 1749. (Rijksmuseum, Amsterdam)

voor zijn diensten wist hij een groot vermogen op te bouwen. Afgezien van zijn omkoopbaarheid was hij nog op een andere manier onbetrouwbaar als griffier: Musch tekende soms iets heel anders op dan wat de Staten-Generaal hadden besloten. De heren morden soms wanneer zij constateerden dat de griffier *'te boecke laet teyckenen anders als de resolutie is gevallen'*.¹⁰ Ondanks beschuldigingen van ambtsmisbruik en corruptie, kon Cornelis Musch tot zijn overlijden aanblijven als griffier. Overigens verhaastte hij dat ogenblik waarschijnlijk door de hand aan zichzelf te slaan, nadat zijn beschermheer Willem II was weggevallen en onderzoek naar zijn praktijken dreigde. Musch was getrouwd met Elisabeth Cats, de jongste dochter van raadpensionaris Jacob Cats, met wie hij drie dochters kreeg. Ook de reputatie van zijn echtgenote en die van hun dochter Elisabeth was niet best. Na de dood van Cornelis Musch werd in 1650 mr. Nicolaas Coenraadszoon Ruijsch tot griffier van de Staten-Generaal benoemd. Deze in Dordrecht geboren jurist had voordien enige tijd als ambassadeur gediend en ontving van zowel de Engelse als de Deense koning een adellijke titel.

Vooral toen het griffiersambt sinds 1670 praktisch erfelijk werd bekleed door de uit Vlaanderen stammende familie Fagel, nam de politieke betekenis toe. Na het overlijden van Nicolaas Ruijsch werd de voormalige pensionaris van Haarlem, mr. Gaspar (of Casper) Fagel, op 5 november 1670 benoemd tot griffier. Hij was betrokken geweest bij de totstandkoming van het tegen het stadhouderschap van Oranje gerichte Eeuwig Edict, maar het Rampjaar 1672 bracht een ommekeer teweeg in zijn politieke denken. Op de dag van de moord op de gebroeders De Witt werd hij benoemd tot raadpensionaris en volgde zijn broer Hendrik hem op als griffier. Als loyaal medewerker van stadhouder Willem III werkte Gaspar Fagel in 1688 nog mee aan de expeditie van de prins naar Engeland, maar het koningschap van Willem III beleefde hij net niet meer. De in 1672 op afspraak van Gaspar tot griffier benoemde mr. Hendrik Fagel werd op zijn beurt in 1690 opgevolgd door zijn zoon François. Het gezag van deze bekwame en betrouwbare griffier steeg met de jaren. Hij groeide uit tot een van de leidende persoonlijkheden in de Republiek. Eerst werkte François Fagel goed samen met raadpensionaris Anthonie Heinsius, en na diens dood gaf hij met de nieuwe raadpensionaris, zijn zwager Simon van Slingelandt, leiding aan de buitenlandse politiek. Nadat François op zijn verzoek in 1744 ontslag was verleend, voltrok de opvolging zich wederom rimpelloos binnen de familie. Neef Hendrik Fagel werd benoemd en zou 46 jaar lang griffier van de Staten-Generaal blijven. Ondanks die lange ambtsperiode bleef zijn invloed beperkt omdat hij geen sterke persoonlijkheid was. Na het overlijden van Hendrik in 1790 werd zijn naamgenoot en kleinzoon Hendrik vrijwel

vanzelfsprekend benoemd tot griffier, de zesde telg van het geslacht Fagel op rij in deze functie.

Raadpensionaris en stadhouder

De raadpensionaris (tot 1619 aangeduid als landadvocaat) van Holland nam in en buiten de Staten-Generaal een overheersende positie in. Deze juridische adviseur zat de Hollandse Statenvergaderingen voor, redigeerde hun besluiten en voerde hun correspondentie. Zo groeide hij uit tot leider van de Hollandse politiek. In de Staten-Generaal voerde de raadpensionaris de Hollandse delegatie aan en trad hij op als woordvoerder voor zijn gewest. Met betrekking tot de buitenlandse politiek sprak hij in de vergadering van de Staten-Generaal echter voor de Unie, de gehele Republiek. De functie vereiste de nodige laveerkunst; de raadpensionaris moest enerzijds dirigeren en regeren, maar had anderzijds rekening te houden met zijn 'principalen' die niet genegen waren zich te laten regeren en hem desnoods konden afzetten.

Een interessante, maar ook complexe positie binnen het staatsbestel van de Verenigde Provinciën nam de stadhouder in. Oorspronkelijk was een stadhouder de stedehouder oftewel plaatsvervanger van de landsheer in een of meer provincies. Ook nadat de gewestelijke Staten in de plaats van de landsheer waren getreden, bleef het stadhouderschap bestaan als een gewestelijk ambt. De stadhouder was in theorie 'der Heren Staten' die-naar. Bij de handhaving van het stadhouderschap speelde mee dat de Nas-

Archiefkast van de Staten-Generaal, zeventiende eeuw. (Rijksmuseum, Amsterdam)

saus die het ambt bekleedden een onmisbare militaire rol vervulden. Een heldere functieomschrijving ontbrak, en met name de prinsen van Oranje beschikten ook binnen het republikeinse bestel over enige vorstelijke attributen als het recht om gratie te verlenen, en voerden een steeds vorstelijker ogende staat. Daarnaast vervulden ze enkele functies die als relictten uit de landsheerlijke tijd konden worden beschouwd, zoals het lidmaatschap van de Raad van State. Dat alles bood mogelijkheden om hun gezag uit te bouwen, vooral omdat met de verlating van Filips II het monarchale denken niet was verdwenen. De stadhouders hadden toegang tot de vergaderingen van de Staten-Generaal. Er was voor hen een speciale zetel gereserveerd in de vergaderzaal, maar zij bleven formeel buitenstaanders. Een stadhouder kon de beraadslagingen bijwonen maar had slechts een adviserende stem. Dat hij tegenover de Staten-Generaal geen macht kon doen gelden, werd onderstreept door het ceremonieel – of liever gezegd het ontbreken daarvan – als hij de vergadering bezocht. In de zeventiende eeuw ontwikkelde zich een machtsstrijd tussen de stadhouder en een deel van de regenten, vooral in Holland, die ertoe leidde dat na de dood van prins Willem II in 1650 een aantal gewesten besloot geen nieuwe stadhouder te benoemen. In het Rampjaar 1672 werd de zoon van Willem II, prins Willem III, echter alsnog aangesteld als stadhouder van Holland en Zeeland, enzovoort, en in 1674 werd het stadhouderschap zelfs erfelijk verklaard. Die erfelijkheid was evenwel beperkt tot zijn nakomelingen, dus toen Willem III in 1702 kinderloos overleed, benoemden de meeste gewesten opnieuw geen stadhouder. Universeel erfgenaam van Willem III als Prins van Oranje was Johan Willem Friso van Nassau-Dietz, de stadhouder van Friesland, een gewest dat het stadhouderschap nooit onvervuld liet. Diens postume zoon, prins Willem IV, volgde zijn vader op als Prins van Oranje en als Friese stadhouder, en werd in 1747 – wederom in een nationale crisissituatie – verheven tot stadhouder van alle gewesten. Het stadhouderschap werd nu erfelijk verklaard in zowel de mannelijke als de vrouwelijke lijn en de bevoegdheden van de erfstadhouder werden flink uitgebreid.

Politieke tradities, crises en schandalen

In 1848, een jaar vol revolutionaire onrust in Europa, werd onder aanvoering van de liberaal Johan Rudolph Thorbecke de Nederlandse grondwet ingrijpend gewijzigd. Onder andere de bepaling 'De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk' werd opgenomen. Deze herziening legde de basis voor het huidige parlementaire stelsel. Hoewel er 175 jaar later veel wantrouwen jegens overheid en parlement heerst, staat het sinds 1848 verder uitgebouwde en soms als 'Huis van Thorbecke' aangeduide staatsbestel nog altijd fier overeind.

In *Het Huis van Thorbecke* verhaalt historicus Arnout van Cruyningen de parlementaire geschiedenis van Nederland. De nadruk ligt daarbij op de grondwetsherziening van 1848 en de daaropvolgende ontwikkelingen, al wordt de voorgeschiedenis niet over het hoofd gezien. Ook actuele problemen rond verharde parlementaire omgangsvormen en het gebrek aan vertrouwen in 'de politiek' worden aan de orde gesteld.

ARNOUT VAN CRUYNINGEN (1960) studeerde geschiedenis in Nijmegen, met als bijvak staats- en bestuursrecht. Hij is gespecialiseerd in dynastieke en staatkundige geschiedenis en heeft veel publicaties op zijn naam staan, waaronder *De Opstand 1568-1648*, *Stadhouders in de Nederlanden*, *De koning van Spanje* en *Johan van Oldenbarnevelt*.

www.omniboek.nl

NUR 697

Uitgeverij Omniboek